

Türkiye

Uluslararası Din Özgürlüğü Raporu 2003

Demokrasi, İnsan Hakları ve Çalışma Dairesi tarafından yayınlanmıştır.

Anayasa din özgürlüğünü garanti eder ve Hükümet uygulamada genel olarak bu hakka saygı duymuştur; bununla birlikte Hükümet, üniversiteler de dahil olmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarında dini gruplara ve dini ifade biçimlerine karşı kısıtlamalar getirmiştir.

Bu raporun kapsadığı zaman diliminde din özgürlüğüne saygı konusunda dikkate değer bir değişim meydana gelmemiştir. Bazı Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Bahailer; kendi dinine çevirmeye çalışma iddiaları ya da izinsiz toplantı düzenleme gerekçesiyle gözaltına alınmayı da kapsayan bazı kısıtlamalara ve yer yer tacizlere maruz kalmışlardır. Hükümet "İslami köktencilik"e karşı çıkmaya devam etmiştir. Devlet yetkilileri, İslami dini giysilerin, üniversiteler, okullar, ve işyerleri dahil olmak üzere kamu kurumlarında giyilmemesi yönündeki genel yasağa devam etmiştir. 2001 Haziran'ında İslamcı Fazilet partisinin "laiklik karşıtı faaliyetler" nedeniyle kapatılmasının ardından iki yeni siyasi parti kurulmuştur. Yeni partilerin liderleri, İslami etkiler taşıyan AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi) lideri Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve İslamcı Saadet Partisi lideri eski Başbakan Necmettin Erbakan'ın, geçmişte yaptıkları yasadışı konuşmalar nedeniyle mahkum olmaları gerekçesiyle Kasım 2002 genel seçimlerine katılması yasaklanmıştır. Siyasi yasaklarının kalkmasının ardından, Erbakan Saadetin resmi lideri olurken, Erdoğan Başbakan olarak Meclise girmiştir.

Toplumda, dinler arası ilişkilerdeki genel hoşgörü, prensipte din özgürlüğüne katkıda bulunmaktadır; bununla beraber Devletin "laiklik" tanımı, dinin toplumda oynaması gerektiği rol, ülkedeki İslamcı küçük azınlığın olası etkisi hakkındaki keskin tartışma devam etmektedir. Hıristiyanlar, Bahailer ve bazı Müslümanlara toplum tarafından kuşku ve güvensizlikle yaklaşmış, ve daha radikal İslamcı unsurlar Yahudi karşıtı düşünceleri dile getirmeye devam etmişlerdir. Ayrıca, İslam'dan başka dinlere geçmek isteyen bazı kişiler arkadaşları ve komşuları tarafından uygulanan toplumsal tacize maruz kalmışlardır.

ABD Devleti Hükümetle sık sık ayrıntılı diyalog ve insan haklarının geliştirilmesi politikası bağlamında din özgürlüğüyle ilgili konuları görüşmektedir.

Bölüm I. Dini Demografi

Ülkenin toplam yüzölçümü 301.394 mil kare, nüfusu da yaklaşık 67.8 milyondur. Çoğunluğu Sünni olmak üzere nüfusun yaklaşık yüzde 99'u Müslümandır. Kısmen Devletin güçlü laik tutumu nedeniyle dini gerekleri yerine getirme düzeyi ülke coğrafyası boyunca çeşitlilikler göstermektedir. Ülkedeki Müslüman Sünni çoğunluğun yanında, Anadolu'da bulunan diğer dinlerin geleneklerine yakın duran ve hem Şii hem de Sünni İslam'ın görüşlerini birleştiren bir inanç sisteminin takipçileri olan Alevilerin sayısının 5 ila 12 milyon kadar olduğu tahmin edilmektedir. Türk Alevi dini törenlerinde kadın ve erkekler beraberce konuşmalar, şiir ve dans ile ibadet etmektedirler. Hükümet, Aleviliği heteredoks bir İslam mezhebi olarak değerlendirmektedir; bununla birlikte, bazı Türk Aleviler ve radikal Sünniler Alevilerin Müslüman olmadıklarını ileri sürmektedirler.

Özellikle İstanbul ve diğer büyük şehirlerde yoğunlaşan başka dini gruplar da bulunmaktadır. Üye sayıları kesin olarak bilinmemekle beraber, tahmini olarak 65.000 Ermeni Ortodoks Hıristiyan, 25.000 Yahudi, ve 3.000 ila 5.000 Yunan Ortodoks Hıristiyan bu grupların içindedir. Bu üç grup 1923 Lozan Anlaşmasıyla verilen özel yasal azınlık statüsüne sahiptir. Ayrıca yaklaşık 10.000 Bahai, tahminen 15.000 Suriye Ortodoks Hıristiyanı (Süryani), 3.000 Protestan, ve küçük ve belirsiz sayıda Bulgar, Kildani, Nesturi, Gürcü, Katolik, ve Maruni Hıristiyan bulunmaktadır. Süryani Hıristiyanlarının sayısı daha önce güneydoğuda fazlayken; devlet yetkililerinin baskısı ve daha sonra PKK isyanına karşı yapılan savaşın etkisi altında birçok Süryani İstanbul, Avrupa ya da Kuzey Amerika'ya göç etmiştir. Ülkedeki ateistler ya da herhangi bir dine mensup olmayanlar hakkında bir rakam bulunmamaktadır.

Ülkedeki yabancı misyonerlerin hangi dine mensup oldukları ve sayıları konusunda bilinen tahmini bir değerlendirme bulunmamaktadır.

Bölüm II. Din Özgürlüğünün Durumu

Yasal/Politik İskelet

Anayasa din özgürlüğünü garanti eder ve Hükümet uygulamada genel olarak bu hakka saygı duymaktadır; bununla birlikte, Hükümet, genellikle laik Devleti koruma gerekçesiyle üniversiteleri de içeren kamu kurum ve kuruluşlarında gayrimüslim olan dini gruplara ve İslami dinsel ifade biçimlerine karşı kısıtlamalar getirmiştir. Anayasa ülkeyi laik bir devlet olarak tanımlar ve inanç özgürlüğü, ibadet özgürlüğü ve dini fikirlerin bireysel paylaşması haklarını sağlar. Bununla birlikte, bu haklar laik devletin bütünlüğünü ve mevcudiyetini ilgilendiren bazı anayasal hükümler tarafından kısıtlanmıştır. Anayasa dini gerekçelerle ayrımcılık yapılmasını yasalar.

Hükümet İslami din kuruluşlarını ve İslami din eğitimi Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığıyla idare etmektedir. Diyanet, ülkede bulunan 75.000 caminin idaresinin denetiminden ve il ve beldelerde kamu görevlisi olarak bulunan imamların görevlendirilmesinden sorumludur. Başta Aleviler olmak üzere bazı gruplar, Diyanetin diğer inançları dışlayarak ortodoks Sünni İslami inançları yansıttığını iddia etmektedirler; bununla birlikte, Hükümet, Diyanetin hizmet talebinde bulunan herkese eşit davrandığını ileri sürmektedir.

Ayrı bir devlet kurumu olan Vakıflar Genel Müdürlüğü, İslam dışı dini grupların bazı faaliyetlerini ve üye oldukları kiliseleri, manastırları, sinagogları ve ilgili dini mülkleri düzenlemektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından tanınan 160 "azınlık vakfı" bulunmaktadır, bunların içinde yaklaşık 70 yeriyle Yunan Ortodoks vakfı, yaklaşık 50 yeriyle Ermeni Ortodoks vakfı, 20 yeriyle Yahudi vakfı, ve ayrıca Süryani Hıristiyan, Kildani, Gürcü, ve Maruni vakıfları vardır. Vakıflar Genel Müdürlüğü ayrıca okullar, hastaneler ve yetimhanelerin dahil olduğu hayır işleri ile ilgilenen dini kuruluşları düzenler.

2002 Ekiminde Hükümet, prensipte gayrimüslim vakıflara 1936'dan beri ilk defa mülk edinebilme hakkını tanıyan bir reform düzenlemesini kabul etmiştir. Düzenleme özellikle Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından tanınan 160 azınlık vakfını kapsamaktadır; ancak diğer vakıfları da kapsayıp kapsamadığı açık değildir. Birçok vakıf, başvuru işlemlerini uzun ve yavaş olması nedeniyle eleştirmiştir, ve bu raporun kapsadığı zaman diliminde Vakıflar Genel Müdürlüğü bu başvuruların birçoğunu reddetmiştir.

Devlet geçmişte bazı dini grupların, özellikle Yunan ve Ermeni Ortodoks toplulukların, mülklerini almıştır ya da bu topluluklar mülk kaybetmemek için hali hazırda mücadele etmektedirler. Eğer bir gayrimüslim topluluk, cemaati 10 kişinin altına indiği için mülkünü kullanmazsa, Vakıflar Genel Müdürlüğü doğrudan idareyi ve mülkiyeti üstlenebilir. Eğer bu durumdaki topluluklar yeniden canlanan topluluğun ihtiyacı olduğunu kanıtlayabilirlerse, mülklerini geri almak için başvurabilirler.

Hükümet yetkilileri gayrimüslim dinlerin öğretileriyle ilgili konulara müdahale etmez, din mensuplarının arasındaki dini yayınların yayımı ya da kullanılmasını kısıtlamaz.

Devlet tarafından tanınan herhangi bir dine hakaret etmeye, o dinin hizmetlerine müdahalede bulunmaya ya da o dinin niteliklerinin itibarını zedelemeye karşı yasal kısıtlamalar mevcuttur. Bununla birlikte, birçok antik Süryani kilisesinin bulunduğu güneydoğudaki Tur Abdin bölgesindekiler dahil olmak üzere, bazı Hıristiyan kiliseleri tahrip edilmiştir ve topluluklar çoğu kez kaynak yetersizliği nedeniyle onarım yapamamışlardır. Ocak ayında Süryani Kilisesi olan Diyarbakır'daki Meryem Ana Kilisesi soyulmuştur.

Aleviler inançlarını özgürce yaşamaktadırlar ve "Cem evleri" inşa etmektedirler. Birçok Alevi Devletin Sünni Müslüman öğretinin yer aldığı devlet okullarındaki din derslerinde kendi öğreti ve inançlarının yer alması konusundaki ihmali nedeniyle ayrımcılık yapıldığını iddia etmektedir. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı'nı Alevilerin dini bir gruptan çok kültürel bir grup olarak görme eğilimi taşımakla suçlamaktadırlar; Diyanet Alevi faaliyetleri ya da dini önderliği için özel fonlar ayırmamaktadır. Bununla beraber, bazı Sünni İslami siyasi aktivistler Devleti Alevilerin tarafını tutmakla ve onların etkisi altında kalmakla suçlamaktadırlar.

Din Özgürlüğündeki Kısıtlamalar

Hükümet, üniversiteleri de içeren kamu kurum ve kuruluşlarında dini gruplara ve dini ifade biçimlerine karşı kısıtlamalar getirmiştir.

Ordu, yargı ve Devlet bürokrasisinin diğer kollarındaki laik kesimler İslami köktencilğin yandaşları olarak nitelendirdikleri kişilere karşı kampanyalar düzenlemeye devam etmektedirler. Bu gruplar, açık bir biçimde tanımlamadıkları dini köktencilği bütün sivil ve adli meselelerde Şeriat düzeninin yasalarını geçerli kılmak için bir girişim olduğunu ileri sürmekte, ve laik cumhuriyete bir tehdit olarak görmektedirler. 1982 anayasasıyla kıdemli liderlere milli güvenlik konularında tavsiyede bulunması amacıyla kurulmuş güçlü bir askeri ve sivil organ olan Milli Güvenlik Kurulu (MGK), dini köktencilği kamu güvenliğine tehdit eden faktörler altında sınıflandırmaktadır.

İnsan hakları örgütü olan Mazlum-Der'e göre, hükümetin bazı bakanlıkları, devlet karşıtı ya da İslamcı faaliyetinden kuşkulandıkları bazı kamu görevlilerini görevden almakta ya da terfilerini engellemektedir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın, gün boyu oruç tutmayı içeren Ramazan Ayı'nın gereklerini yerine getirmeyi bu tür bir faaliyet olarak varsaydığına dair güvenilir bilgiler alınmıştır; iddialara göre bazı öğretmenler bunun bir sonucu olarak tacizle ve daha zor görevlere atanmakla karşı karşıya kalmışlardır. Buna ek olarak Mazlum-Der'in bildirdiğine göre, medya ve diğer bazı kaynaklar, ordunun dini gerekleri yerine getiren Müslümanları düzenli olarak görevden aldığını göstermektedir. İddialara göre bu nedenle görevden almalar, ordunun bu bireyleri laik devlete sadakatsizliği gösterdiğinden korktukları İslami köktenci olarak teşhis edilebileceğine inandığı davranışları nedeniyle yapılmıştır. Mazlum-Der'e göre ordu, İslami ibadetleri yerine getirmeyi ya da türbanlı kadınlarla evli olmayı kapsayan faaliyetler nedeniyle bireyleri "disiplinsizlik" ile suçlamıştır.

Kasım 2002'de bir temyiz mahkemesi, 2002 Şubat'ında bir idare mahkemesi tarafından alınan Alevi-Bektaşî Kurumları Birliği'nin (ABKB), derneklerin "herhangi bir din, ırk, sosyal sınıf, din ya da mezhep adıyla" kuruluşlarını yasaklayan Dernekler yasasını ihlal ettiği gerekçesiyle kapatılması kararını iptal etti. Dava Şubatta kapatılma aleyhine karar veren alt mahkemeye döndü. Mayısta temyiz mahkemesi alt mahkemenin kararını onayladı.

Mistik Sufi tarikatları 1920'den beri resmi olarak yasaklıdır. Silahlı kuvvetler tarikatları laiklik karşısında en ciddi tehditler arasında saymaktadır; ancak tarikatlar yaygın ve faal durumdadır. MGK, İslami köktencilik tehditine karşı yürüttüğü kampanyanın bir parçası olarak yasağa daha sıkı uygulamalar getirilmesi için çağrıda bulunmuştur. Bununla beraber, bazı önemli siyasi liderler tarikatlarla ve diğer İslami topluluklarla ilişkilerine devam etmektedirler.

Yasaya göre, dini hizmetler yalnızca ibadet için ayrılmış yerlerde yapılabilir. Belediyelerle ilgili kanunlar yalnızca Devletin ibadet yeri tahsis edebileceği yönündedir, ve eğer bir dinin ülkede yasal varlığı yoksa tahsis edilmiş bir yer edinme hakkına sahip olmayabilir. Gayrimüslim dini ayinler, özellikle Vakıflar tarafından tanınan kendi mülkü olmayan dini grupların ayinleri, genelde diplomatik mülklerde ya da bireylere ait evlerde sürdürülmektedir. Polis bazen kendilerine ait evlerde hizmetlerini sürdüren Hıristiyanlara engel olmaktadır.

2001 Ağustosunda İçişleri Bakanlığı, din özgürlüğü yasasının hükümlerini "dikkate alarak" kendi illerinde "Protestanların, Bahailerin, Yehova Şahitlerinin ve İsa'ya inanların" toplantılarını kontrol etmek için, toplantıları, dini yapıların yerlerini ve eğitimi düzenleyenler gibi yürürlükte olan yasaları kullanmalarını teşvik etmek amacıyla bazı il valilerine bir genelge göndermiştir. Bir Protestan gruba, medya ve diğer gözlemcilerden alınan bilgilere göre, yerel yetkililer İstanbul ve başka yerlerde bir düzineden fazla kilisenin kapatılması için başvurmuşlardır. Başkaları da genelgenin gönderilmesinden sonra polisin artan baskısına maruz kalmışlardır. İbadet, Kutsal Kitap çalışması ve dini eğitim gibi dini faaliyetlerde bulunan bir kaç Protestan gruba yer ihlali nedeniyle suçlamalar yöneltilmiştir. Herhangi bir yeni dini bina inşası amacıyla yer izni alabilmek için bir resmi usul bulunmamaktadır. Camiler, kiliseler, ve sinagoglar resmi imar planında yer almazlar, ve bilinen hiçbir grup yeni bir ibadet yeri inşa etmek için imar izni almamıştır.

Anayasa mahkemesinin Haziran 2001'de "laik cumhuriyetin ilkelerine karşı" faaliyette bulunması nedeniyle İslamcı Fazilet partisini kapatmasının ardından, iki halef parti, İslamcı Saadet partisi ve AKP kurulmuştur.

AKP Anadolu'daki İslami geleneğin gücünün bilincinde olarak kendini "muhafazakar demokrat" parti olarak tanımlamıştır. AKP genel başkanı ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan 1999'daki "dinler arasındaki düşmanlığı kışkırtmak" suçundan aldığı mahkumiyeti nedeniyle partinin kurucu üyesi olarak yasal sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Ocak 2002'de Anayasa Mahkemesi, mahkumiyeti nedeniyle Erdoğan'ın Meclis'e girmesinin uygun olmadığı ve partinin kurucu üyesi olamayacağı yönünde karar vermiştir. Mahkeme ardından AKP'ye, Erdoğan'ı parti genel başkanlığından alması için en geç 2002 Ekimine kadar süre tanımıştır. AKP buna uymayınca savcılar partinin kapatılması talebiyle bir dava açmışlardır. Dava bu raporun kapsadığı zaman diliminin sonunda hâlâ devam etmekteydi; bununla beraber son dönemde yapılan yasal reformlarla mahkumiyet kapatılmaya neden olmayacaktır. Erdoğan ayrıca, 1990'ların başında yaptığı laiklik karşıtı ifadeler içerdiği iddia edilen konuşmalar ve yolsuzluk iddiaları nedeniyle olası yasal suçlamalarla karşı karşıyadır. Erdoğan meclise siyasi yasağının süresinin dolmasının ardından ara seçimlerde seçilmiştir, ve daha sonra Başbakan olarak atanmıştır.

İslamcı eski Başbakan Necmettin Erbakan da yasadışı konuşma yapma nedeniyle aldığı geçmişteki bir mahkumiyet nedeniyle Kasım seçimlerinde yasaklıydı. Erbakan Mayıs'ta 5 yıllık siyasi yasağı dolunca Saadet partisi genel başkanlığı görevini üstlendi.

Mart ayında Ankara Devlet Güvenli Mahkemesi, duruşmalara katılmadan yargılanan, şu anda Birleşik Devletler'de ikamet eden tartışmalı bir İslamcı düşünür ve lider olan Fettullah Gülen'in duruşmasında hükmü ertelemiştir. 1980'lerin ortalarından 1997'ye kadar Devlet tarafından aktif olarak desteklenmiş olan Gülen aleyhine, Teokratik İslami bir devlet kurma girişiminde bulunarak "Cumhuriyet'in temel değerlerini değiştirmeye çalışmak" suçlamalarıyla Anti-Terör Yasası uyarınca 2000 yılında hakkında dava açılmış ve 5 ila 10 yıl hapis cezasıyla karşı karşıya kalmıştır. Savcı ayrıca Gülen'i orduya "sızmaya" çalışmakla suçlamıştır. Erteleme kararı uyarınca, Gülen'e karşı açılan dava, davada işlediği sözü edilen suçları 5 yıl içerisinde yeniden işlemezse yasal olarak kapatılacaktır.

Yetkililer Doğu'daki Ortodoks kiliselerinin faaliyetlerini izlemeye devam etmektedirler, ancak genellikle bu faaliyetlere karışmamaktadırlar. Hükümet Yunan Ortodoks Patriğinin ekümenlik yetkisini tanımamakta, patriği yalnızca ülkenin Yunan Ortodoks topluluğunun lideri olarak kabul etmektedir; bununla beraber Hükümet seyahatlerine ve diğer ekümenlik faaliyetlerine karışmamaktadır. İstanbul'daki Ekümenlik Patrikhanesi Marmara Denizi'ndeki Heybeli Ada'da bulunan Halki ruhban okulunun yeniden açılmasının yollarını aramaktadır. Okul, Devletin tüm özel yüksek okulları devletleştirdiği 1971'den beri kapalıdır. Varolan kısıtlamalar altında, dini topluluklar büyük oranda ülkede önderlik yapmaları için yeni din adamı yetiştiremez durumdadırlar. Ülke dışından aynı dine mensup olanların önderlik pozisyonunu üstlenmesine bazı durumlarda izin verilmektedir, ancak genel itibarıyla, Patrikler ve Hahambaşılar dahil tüm dini topluluk liderleri Türkiye vatandaşı olmalıdır.

Kendi dinine çevirmeye çalışma ya da din değiştirmeyi açıkça yasaklayan bir yasa bulunmamaktadır; bununla beraber, bir çok savcı ve polis, özellikle bu faaliyetlerin siyasi imalar taşıdığını düşündüklerinde kendi dinine çevirmeye çalışma ya da dini faaliyetlere kuşkuyla bakmaktadır. Polis sık sık Hıristiyanların dini yayınları dağıtmasına engel olmaktadır ve zaman zaman misyonerleri "İslama hakaret ederek" sükuneti bozma, izinsiz eğitim dersleri verme ya da suç öğeleri ve ayrılıkçı unsurlar taşıyan yayın dağıtma suçundan tutuklamaktadır. Mahkemeler genelde bu suçlamaları düşürmektedir. Eylül 2002'de Erzurum Devlet Güvenlik Mahkemesi 12 Bahaiyi Bahai inancına yönelik materyal dağıtarak "açıkça kin ve düşmanlığı kışkırtma"yla suçlamıştır; suçlamalar daha sonra düşmüştür. Eğer misyonerler yabancıysa sınır dışı edilebilmektedirler, ancak genelde ülkeye yeniden girebilmektedirler. Polis memurları Hıristiyan misyonerlerle görüşen öğrencileri ailelerine ya da üniversite yetkililerine rapor edebilmektedir.

Devlet yetkilileri uzun süredir devam eden üniversitelerde ve kamuya ait binalarda kamu çalışanlarına türban takma yasağını sürdürmeye devam etmiştir. Türban takan kadınlar ve bunlara faal olarak destek vererek yasağı delen şahıslar cezalandırılmış ya da hemşire ve öğretmen olarak kamu sektöründeki işlerine son verilmiştir. Türban takan öğrencilerin derslere kayıt yaptırmasına izin verilmemiştir. Bir çok laik Türk kadını İslamcıları türbanı bir siyasi araç olarak kullanmakla suçlamaktadır ve türban yasağını kaldırmanın türban takmayan kadınlara karşı baskıya yol açacağından korktuklarını dile getirmektedirler.

Nisan'da Cumhurbaşkanı, ve Silahlı Kuvvetlerin Kurmay Sınıfı, muhalefet partisi üyeleri, ve yüksek düzey bürokratlar Meclisin 83. kuruluş yılı nedeniyle düzenlenen resepsiyonu Meclis Başkanı Bülent Arınç'ın

türbanlı olan eşinin davette ev sahibesi olması nedeniyle boykot edeceklerini bildirmişlerdir. Arınç daha sonra gerilimi daha fazla artırmamak için eşinin davete katılmayacağını açıklamıştır. 83 yıl içinde ilk defa davetin boykotu gündeme gelmiştir. Ayrıca Kasım 2002'de yabancı bir ziyaret için yurtdışına çıkan Cumhurbaşkanı Sezer'i havaalanından uğurlamaya eşiyile beraber gelen Arınç laiklerin elit kesimden sert eleştiriler aldı. Gayrimüslim dini grupların bazı üyeleri, üyeliklerinin bir sonucu olarak devlet ve ordu hizmetinde, özellikle subay, yargıç ya da savcı olarak kısıtlı kariyer olanaklarına sahip olduklarını iddia etmişlerdir. 1997'de çıkan bir yasayla 8 yıllık laik eğitim zorunlu hale getirilmiştir. Öğrenciler 8 yıllık laik eğitim veren okulları bitirdikten sonra İslami İmam-Hatip okullarında öğrenimlerini sürdürebilirler. İmam-Hatip okulları mesleki okul olarak sınıflandırılmışlardır, bu yüzden bu okullardan mezun olanlar üniversiteye girişte, giriş sınavı puanlarının otomatik olarak düşürülmesi gibi bazı engellerle karşılaşmaktadırlar. Gizli olarak yapılan özel din dersleri verilmekle beraber, genelde kamuya ait okullarda olmak üzere yalnızca Diyanet'in dini eğitim verme yetkisi bulunmaktadır. Beş yıllık ilk öğretimi tamamlayan öğrenciler, hafta sonlarında ve yaz tatillerinde Diyanet'in Kuran kurslarına gidebilmektedirler. Birçok Kuran kursu izinsiz olarak çalışmaktadır. Mazlum-Der'e göre, yılın ilk 6 ayında polis yasadışı Kuran kurslarına yaklaşık 20 baskın düzenlemiştir. Yalnızca 12 yaşındaki ve daha büyük çocuklar yasal olarak resmi Kuran kurslarına kayıt yaptırabilirler, Mazlum-Der bir çok polis baskınının daha küçük yaştaki çocuklar için olan yasadışı Kuran kurslarına yönelik olduğunu bildirmiştir.

Devlet tarafından desteklenen İslam dini ve ahlâkı dersi kamuya ait 8 yıllık ilk öğretim okullarında zorunludur. Gayrimüslim geçmişlerinin yazılı olarak doğrulanmasıyla, 1923 Lozan Anlaşmasıyla Hükümet tarafından "tanınan" dini azınlıklar (Yunan Ortodoks, Ermeni Ortodoks ve Yahudiler) yasa gereği İslami dini dersten muaf tutulmaktadırlar. Bu öğrenciler ailelerinin izniyle İslami din derslerine devam edebilirler. Diğer gayrimüslim azınlıklar, örneğin Katolikler, Protestanlar, ve Süryaniler, yasal olarak muaf değildir; ancak uygulamada muaf tutulabilmektedirler. Mahkemeler tüm üniversitelerin kamu kuruluşu olduğuna ve bu yüzden, "laiklik" dahil, ülkenin temel ilkelerini koruma yükümlülükleri olduğuna hükmetmiştir. Bu raporun kapsadığı zaman diliminde zaman zaman bu politikaya karşı yapılan küçük, barışçı protestolar olmuştur ve bazı gazetecilerle bu protestoları destekleyenler bunlarda oynadıkları rol nedeniyle küçük suçlamalarla karşı karşıya kalmışlardır.

Devlet geçmişte bazı dini grupların, mülklerini almıştır ya da bu topluluklar mülk kaybetmemek için hali hazırda mücadele etmektedirler. Hatay ilinde bulunan Kırıkhan'daki bir Ermeni Ortodoks kilisesi, topluluğun sayısı 10'un altına inince olası bir kamulaştırmayla karşı karşıya kalmıştır. Ermeni Patrikliği davayı kazanarak mülkün kontrolünü kaybetmedi, ancak savcılar temyize başvurdular. Nisan'da temyiz mahkemesi ilk kararı onayladı ve mülkün bir Ermeni Ortodoks Kilisesi yönetimine devredilmesine karar verdi.

Nisan 2002'de Bahai topluluğu hükümete karşı Edirne'de bir kutsal alanın kamulaştırılmasına karşı temyiz mahkemesine yaptığı yasal bir başvuruyu kaybetti. Kültür Bakanlığı alanın kültür mirası statüsünü 1993'te kabul etmişti, ancak Ocak 2000'de Milli Eğitim Bakanlığı Bahai topluluğuna, bitişindeki ilk öğretim okulunun gelecekteki kullanımı için mülkün kamulaştırıldığını bildirdi. Bu raporun kapsadığı zaman diliminin sonunda, Bahai topluluğunun üyeleri Danıştay'a yaptıkları son başvurunun sonucunu beklemekteydiler.

Yehova Şahitleri, resmi olarak tanınmış bir dinin mensupları olmadıkları gerekçesiyle ibadet için toplanmalarına yönelik resmi tacizin arttığını bildirmişlerdir. Üyeler ayrıca vicdani red statüsü ve zorunlu askerlik hizmetinden muafiyet konularında bazı zorluklar çıkarıldığını bildirmişlerdir. Askere alınmış Yehova Şahitleri askeri andı içmeyi ya da silah taşımayı reddetmektedir ve bu yüzden tutuklanmakta ve göz altına alınmaktadırlar; genelde göz altı bir ay kadar sürmekte ve bundan sonra dava askıya alınarak şahıs salıverilmektedir. Bu raporun kapsadığı zaman diliminde bu tür üç durumun olduğu bildirilmiştir.

"Tarihi" kabul edilen bina ve eserlerin restorasyonu ve inşası, kültürel ve milli serveti koruma nedeniyle yalnızca yerel yönetimlerin yetkilendirmesiyle yapılabilir. Tarihi korumayla ilgili geçmişteki bürokratik prosedürler ve nedenler dini tesislerin, özellikle Süryani Ortaodoks ve Ermeni Ortodoks mülklerinin onarımını engellemiştir. Bununla beraber, din önderlerine göre, Hükümet bu toplulukların taleplerine karşı daha destekleyici davranmaya başlamıştır. Grupların ülkenin bir kısmındaki mülklerinden gelen gelirleri ülkenin başka bir kısmında varolan nüfuslarını desteklemek amacıyla kullanmaları yasaklanmıştır

Hangi dine mensup olunduğu nüfus cüzdanlarında belirtilmekle beraber, dini inançtan kaynaklanan resmi bir ayrımcılık bulunmamaktadır. Bahailer gibi bazı dini gruplar, öyle bir kategori olmadığı için nüfus kağıtlarına dinlerini yazdıramadıklarını iddia etmektedirler; kaygılarını Hükümete bildirmişlerdir. Başka bir dine geçmek şahsın kimlik kartının değiştirilmesini gerektirmektedir; İslamdan başka bir dine geçenlerin kimliklerini değiştirmek istediklerinde yerel memurlar tarafından taciz edildiğine dair bilgiler bulunmaktadır.

Din Özgürlüğünün Suistimali

ABD vatandaşı ve Sufi Müslüman vaizi olan Aydoğan Fuat, yasak olan dini giysileri giyme suçundan Mayıs 2002'de beraat etmesini takiben serbest bırakılmıştır. Savcılar Fuat'ın beraatini temyize götürmüş, ancak temyiz mahkemesi davayı kabul etmemiştir. Fuat ayrıca konuşmalarıyla din düşmanlığına neden olmayla ilgili çeşitli suçlamalardan beraat etmiştir.

Bir kurum olarak tanınma peşinde olmayan Gaziantep, Eskişehir ve diğer şehirlerdeki Hıristiyan gruplar organizasyon düzenlemekle (özellikle üniversite ortamında) ilgili sorun yaşamışlardır; yetkililer Türk ve yabancı Hıristiyanları kısa süreli göz altına almıştır.

Haziranda bir İstanbul mahkemesi, küçük bir dini topluluğun mensupları olan ve 2002 Nisan ayında tutuklanıp Anti-Terör yasasının 7. maddesi uyarınca "terör amaçlı örgüt üyesi" olmakla suçlanan 13 Ahmedî Müslümanı beraat ettirmiştir. Üç davalı Ağustos 2002'deki duruşmalarına kadar göz altında kalmışlardır; diğer davalılar Nisanda tutuklanmalarının hemen ardından kefaletle serbest bırakılmışlardır. Söz konusu dava bu raporun kapsadığı zaman diliminin sonu itibariyle temyiz edilmiştir.

Mart ayında İstanbul'da bir mahkeme bir apartman dairesinde yasa dışı kilise ve İncil çalışma toplantıları düzenlemekle suçlanan yedi Hıristiyan'ı beraat ettirmiştir.

Şubat ayında Diyarbakır'da, "tarihi bir kiliseye zarar vermekle" suçlanan bir Hıristiyan pastör beraat etmiştir. Pastörün kendi kilisesi mülkün ibadet yeri olarak kullanılmasını yasaklayan yer kısıtlamaları nedeniyle kapalı kalmıştır.

Din nedeniyle başka gözüaltına alınma ya da tutuklanma olayları bildirilmemiştir.

Zorla Din Değiştirme

Birleşik Devletlerden kaçan ya da ABD'den yasal olmayan yollarla çıkan reşit olmayan ABD vatandaşları da dahil zorla din değiştirmeye ilgili bir bildirim bulunmamaktadır.

Din Özgürlüğüne Saygı Konusundaki İlerleme ve Olumlu Gelişmeler

Haziran ayında Meclis İmar Yasası'ndaki "camiler" kelimesinin "ibadet evleri" kelimesiyle değiştirilen yasa tasarısını onaylayarak gayrimüslim dini yapıların inşa edilmesinin önündeki yasal bir engeli kaldırmıştır.

2002 Ekiminde Hükümet, prensipte gayrimüslim olan vakıflara 1936'dan beri ilk defa mülk edinebilme hakkı tanıyan bir reform düzenlemesini kabul etmiştir. Birçok vakıf, başvuru işlemlerini uzun ve yavaş olması nedeniyle eleştirmiştir, ve bu raporun kapsadığı zaman diliminde Vakıflar Genel Müdürlüğü bu başvuruların birçoğunu reddetmiştir.

Mayıs 2002'de Diyanet, Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulundan ve ilahiyat fakültelerinden katılımcıların yer aldığı 4 günlük bir konferanstan sonra bir dizi kararı benimsemiştir. Diyanet resmi olarak şu kararları almıştır: kadınların Cuma namazları, bayram namazları ve cenaze namazlarına katılmasına izin verilmesi; aslı arapça olan ibadetin ana dilde yapılmasına izin verilmesi; erkeklerin Kuran'ı ev içi şiddetin aracı yapmaması hükmü; (imam nikahı yerine) resmi evliliklerin yasalarca gerekli olduğunun altının çizilmesi; ve kadınların toplumsal ve yasal alanda ilerlemesinin Kuran'a karşı olmadığını beyan edilmesi. Bazı kadınlar erkeklerin toplantılarına hemen katılmaya başlamışlardır.

2001 sonbaharında Diyanet, terörizmi insanlığa karşı suç olarak kınadığını doğrudan beyan etmiştir. Diyanet ayrıca, Cuma namazlarında tüm camilerde okunmak üzere, terörizmin hiçbir şeklinin İslam

tarafından kabul edilebilir olmadığını vurgulayan bir açıklama da yayınlamıştır. Bu mesaj Ramazan boyunca gayrimüslim dini grupların katıldığı devlet tarafından verilen iftar yemeklerinde pekiştirilmiştir ve Diyanetin düzenlediği "Beşinci Avrasya İslam Kurulu"nda bir beyanatla tekrarlanmıştır.

Bölüm III. Toplumsal Tavırlar

Hükümet politikası ve genel olarak toplumdaki dinler arasında bulunan hoşgörülü ilişkiler din özgürlüğüne katkıda bulunmaktadır; bununla beraber bazı Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Bahailer toplumsal kuşku ve güvensizlikle karşı karşıyadır. Yahudiler ve Hıristiyan mezheplerinin çoğu dinlerini özgürce yaşamaktadırlar ve günlük yaşamda az miktarda ayrımcılık bildirmişlerdir. Bununla beraber İslamdan geçen vatandaşların sık sık bazı şekillerde toplumsal taciz ya da aile ve komşularından baskı gördüklerine dair düzenli bildirimler bulunmaktadır. Gayrimüslim dinlere geçmek toplumsal olarak kabul edilemezdir. Mayıs 2002'de İzmir şehrinde dinlerine geçenlere "rüşvet" verdiklerini iddia ettikleri 40 kilisenin listesini yayınlayan Solcu-milliyetçi gazete "Aydınlık" da dahil olmak üzere, çeşitli gazeteler ve televizyonlar Hıristiyan karşıtı mesajlar yayınlamaktadır. Azınlık dinlerine mensup topluluklara arada sırada şiddet uygulanmasına devam edilmiştir. Eylül 2002'de Bakırköy'deki Meryem Ana Ermeni kilisesinde az miktarda hasara yol açan iki adet boru tipi bomba patlamıştır; saldırı herhangi bir yaralanmaya neden olmamıştır.

Gayrimüslim bir din grubuna mensup olan birçok insan, siyasi olarak laik olan Müslüman çoğunlukla beraber İslami aşırılıktan ve hatta ılımlı İslamın siyasete katılmasından endişe etmektedirler. Bir kaç İslami gazete düzenli olarak Yahudi karşıtı materyal yayınlamaktadır.

Ramazan orucunun günlük olarak bozulduğu iftar yemeklerine sıklıkla gayrimüslim dinlerden ve laik kesimden liderler davet edilmektedir. İş dünyasının önde gelenleri ve din liderlerinin yanı sıra diplomatlar da iftarlara ev sahipliği yapmaktadır, davetlere genellikle açıklık ve konukseverliğin işareti olarak gayrimüslimler de davet edilmektedir.

Bölüm IV. ABD Hükümet Politikası

ABD Devleti Hükümetle ayrıntılı diyalog ve insan haklarının geliştirilmesi politikası bağlamında din özgürlüğüyle ilgili konuları görüşmektedir. İstanbul'daki ABD Başkonsolosluğu ve Adana'daki ABD Konsolosluğu çalışanları dahil olmak üzere Büyükelçi ve diğer elçilik çalışanları, Müslüman çoğunluk ve diğer dini gruplarla yakın ilişkiler içinde olmaktan hoşlanmaktadırlar. ABD Elçiliği, Hükümet'in Heybeli Ada'daki Halki ruhban okulunu yeniden açmasının üzerinde durmaya devam etmiştir. Ekim 2002'de, faal olarak Fener Rum Patrikhanesini destekleyen Amerikalı bir grup olan "the Archons of the Order of St. Andrew", Elçiliğin desteğiyle Ankara'ya ilk ziyaretini yapmış, Diyanetle ve diğer üst düzey memurlarla Ruhban Okulunun yeniden açılmasını görüşmüştür. Elçi ve diğer elçilik çalışanları ayrıca, din özgürlüğünü denetleyen yerel sivil toplum örgütleriyle de yakın temas içinde kalmışlardır.

Elçilik ve Konsolosluk çalışanları, misyonerlik yapan yabancıların gözetimine alınması olaylarını izlemekte ve bildirmektedir, ayrıca din konusunda özgür ifade ve dinlerini serbestçe yaşama konusunda suçlamalarda bulunulan Amerikalıların ve diğerlerinin duruşmalarına katılmaktadırlar.